

**VÝZNAMNÉ ŽIVOTNÉ JUBILEUM VEDCA, UNIVERZITNÉHO
PEDAGÓGA, PROPAGÁTORA EKOLÓGIE,
ENVIRONMENTALISTIKY, OCHRANY PRÍRODY
A LESNÍCKYCH VIED
PROF. ING. STEPANA MICHAJLOVIČA STOYKA, DRSC.
K 95. výročiu narodenia profesora Stepana Stojku**

PROF. STEPAN STOYKO: IMPORTANT ANNIVERSARY SCIENTIST, UNIVERSITY
TEACHER, PROMOTER OF ECOLOGY, ENVIRONMENTALISTIC, NATURE
CONSERVATION AND FORESTRY SCIENCES
On the 95 th anniversary of Professor Stepan Stoyko birth

Ivan DELEGAN¹, Peter URBAN²

¹Katedra pestovania lesa, Študijno-vedecký inštitút lesného a záhradníckeho hospodárstva, Národná lesotechnická univerzita Ukrajiny, Generála Čuprynu 103, UA-79057, Lviv, e-mail: ivan.delegan@gmail.com

²Katedra biológie a ekológie, Fakulta prírodných vied UMB v Banskej Bystrici, Tajovského 40, SK-974 01, Banská Bystrica, e-mail: peter.urban@umb.sk



Stepan Mykhajlovych Stoyko is a leading scientist of the Institute of Ecology of Carpathians of National Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Biological Sciences, Professor, Doctor Honoris Causa. Scientific activity of Professor S. M. Stoyko is closely related to the regions of the Carpathians, Roztochchya and partly – Western Podillya. Main scientific directions are: Forest Geobotany, Forest Types Classification, Forest Ecology, Biogeography, Nature Conservation and Protected Areas Management. Scientific achievements have been published in 10 scientific and popular science books (monographs) and 500 other scientific publications from which over 50 published in foreign editions. For the scientific publications published by the group of authors with a general title "Development of scientific principles and practical recommendations of maintainance of biodiversity in the context of sustainable development of Ukraine" in 2005 Stepan Stoyko was awarded with

Diploma of Laureate of the State Prize of Ukraine in the area of Science and Technology. Under the supervision of Professor Stoyko 12 PhD dissertations were created.

Stepan Michajlovič Stojko sa narodil 14. marca 1920 v obci Krichevo v Tjačivskom regióne na Podkarpatskej Rusi (v súčasnosti Zakarpatskej oblasti Ukrajiny) v bývalom Československu v rodine pravoslávneho kňaza. V rokoch 1930 – 1938 študoval na klasickom

gymnáziu v Chuste. Počas štúdií sa mu stal veľkým vzorom prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk. Aj preto má po celý život hlboko zakorenené slová z prezidentského znaku demokratickej Československej republiky „*Veritas vincit*“ – pravda víťazí. V Chuste bol svedkom národného obrodzenia Zakarpattia i reformácie Podkarpatskej Ukrajiny, ktorá jestvovala do jej okupácie Maďarskom v marci 1939.

V r. 1945 sa dostal do Ľvova ako prvý štipendista – vysokoškolák z bývalej Podkarpatskej Rusi (ktorá sa v tom čase menila na Zakarpatskú oblasť Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky). Zvolil si štúdium lesníctva na Lesníckej fakulte Ľvovského Poľnohospodárskeho inštitútu (*Львівський сільськогосподарський інститут*). Pod vedením výborných učiteľov, najmä botanikov, profesorov A. S. Lazarenka a M. G. Popova, sa zoznamoval s flórou a vegetáciou Karpát. Po skončení štúdia v roku 1949 nastúpil ako lesný inžinier do štátneho lesného závodu v Užhorode. Akademik P. S. Pogrebnjak, riaditeľ Inštitútu lesa ukrajinskej Akadémie vied, ktorý prišiel začiatkom päťdesiatych rokov minulého storočia študovať prirodzené dubovo-bukové lesné porasty Karpát, ho prijal ako vedeckého aspiranta na svojom ústave. Stepan Stojko získal v roku 1955 hodnosť kandidáta biologických vied (za prácu Dubové lesy Zakarpattia a problém zvýšenia ich produkcie) na Botanickom inštitúte Ukrajinskej Akadémie vied v Kijeve. V rokoch 1955 – 1966 vyučoval botaniku na katedre botaniky a dendrológie Lesníckej fakulty Ľvovského lesotechnického inštitútu (v súčasnosti Ukrajinská národná lesotechnická univerzita). Z kádrových dôvodov (ako syn kňaza) bol nútený prejsť do Ľvovského Prírodovedného múzea, kde v rokoch 1966 – 1970 pracoval ako vedúci vedecký pracovník. V roku 1969 sa habilitoval na Botanickom ústave Ukrajinskej akadémie vied v Kijeve (prácou Dubové lesy Karpát).

V rokoch 1970 – 1974 viedol oddelenie prírodných ekosystémov v štátnom prírodovednom múzeu ukrajinskej akadémie vied a od roku 1974 do 2000 útvar vedeckej ochrany prírodných ekosystémov Ústavu ekológie Karpát Národnej akadémie vied Ukrajiny. Okrem toho pracoval v rokoch 1972 – 2000 na čiastočný úväzok na Geografickej fakulte Ľvovskej Univerzity Ivana Franka, kde vyučoval ochranu prírody.

V roku 1970 získal vedeckú hodnosť doktora biologických vied a v roku 1980 mu udelili titul profesora botaniky na Botanickom ústave Ukrajinskej akadémie vied v Kijeve.

Vedecká činnosť prof. Stojku je úzko spojená predovšetkým s ukrajinskými Karpatami a priľahlými územiami. Kľúčovými vedeckými oblasťami jeho aktivít sú lesnícka geobotanika, lesnícka typológia, ekológia lesa, biogeografia, ochrana prírody a starostlivosť o chránené územia (manažment chránených území), história prírodných výskumov, geosozológia.

V duchu prác poľského geológa Waleryho Goetela, ktorý v roku 1966 navrhol pre náuku o ochrane prírody termín „sozológia“ (odvodený od gréckeho termínu „sozó“, znamenajúceho „udržiavať“, „zachraňovať“, „privádzať do zdarného konca“) a konceptu biosféry, geosféry a noosféry, predstaveného na princípe empirického zovšeobecňovania ukrajinským prírodovedcom a zakladateľom geobiochémie Vladimírom Ivanovičom Vernadským, vytvoril jubilant špeciálnu vedu „geosozológiu“. Zaoberá sa tiež ochranou prírody, ktorá by však mala byť posudzovaná v širšom kontexte ako štúdium ochrany biosféry a všetkých jej prvkov spolu s územnou ochranou prírody. V závislosti od predmetu ochrany a predmetu štúdia ju rozdelil do viacerých čiastkových vedeckých disciplín, napríklad pedosozológia (náuka o ochrane pôdy), fytosozológia (náuka o ochrane rastlín), zoosozológia (náuka o ochrane živočíchov) atď.

S. M. Stojko nadviazal na výskum pralesov ukrajinských Karpát, ktorý začal v období medzi dvoma svetovými vojnami brnenský fytocenológ prof. Alojz Zlatník. Preto sa právom považuje za jeho žiaka a pokračovateľa.

V Karpatoch, medzi bežnými zonálnymi bučinami, objavil a preskúmal reliktné lokality viacerých drevín, napríklad smreka, jedle, duba, tisú a pod. V pohraničných oblastiach s Rumunskom a Maďarskom objavil lokality nových druhov dubov (napr. *Quercus cerris*, *Q. dalechampii*, *Q. polycarpa*) pre Ukrajinu. Výsledky mnohoročných výskumov zhrnul v publikácii „Dubové lesy Ukrajinských Karpát: ekologické zvláštnosti, obnova a ochrana (Дубові ліси Українських Карпат: екологічна характеристика, відтворення, охорона) z roku 2009.

Od roku 1960 sa aktívne venuje problematike ochrany prírody. V roku 1972 vyvinul klasifikáciu chránených území živej a neživej prírody, ktorá bola základom pre vytvorenie sústavy prírodných rezervácií na Ukrajine. Inicioval a podieľal sa na zriaďovaní viacerých prírodných rezervácií (napr. prírodná rezervácia Stužica), národných (napr. Karpatský zapovednik, od r. 1980 Karpatský národný park, Sinevirský národný park), národných prírodných (napr. Užanský národný prírodný park, Národný prírodný park Skolivské Beskydy) a regionálnych krajinných parkov i biosférických rezervácií v západnej Ukrajine.

Napojením Užanského národného prírodného parku (39 159 ha) na bilaterálne slovensko-poľské chránené územia vznikla roku 1999 trilaterálna biosférická rezervácia UNESCO Východné Karpaty, ktorá rozlohou 208 089,75 ha i prírodným bohatstvom právom patrí medzi najvýznamnejšie chránené prírodné komplexy celého karpatského oblúka.

Profesor Stojko je autorom vyše 500 vedeckých prác, z ktorých viac než 50 publikoval v zahraničných časopisoch, mnohých učebníc, vedeckých a populárno-odborných publikácií,

napríklad „Prírodné rezervácie a prírodné pamiatky ukrajinských Karpát“ (*Заповідники та пам'ятки природи Українських Карпат*, 1966), „Večne zelené Karpaty“ (*Карпатам зеленіти вічно*, 1977), „Ochrana prírody ukrajinských Karpát a priľahlých oblastí“ (*Охорона природи Українських Карпат і прилеглих територій*, 1980), „Flóra a vegetácia Karpatského zapovednika“ (*Флора і рослинність Карпатського заповідника*, 1982), „V. I. Vernadský. Život a činnosti na Ukrajine“ (*В. И. Вернадский. Жизнь и деятельность на Украине*, 1984–1988), „Chránené ekosystémy Karpát“ (*Заповідні екосистеми Карпат*, 1991), „Základy socioekológie“ (*Основи соціоекології*, 1995), „The East Carpathian biosphere reserves“ (*Біосферний резерват „Східні Карпати“*, 1999), „Systém ochrany prírody v hornom povodí Dnestra“ (*Система охорони природи у верхів'ї басейну Дністра*, 2004), „Vzácný fytozenofond v západných oblastiach Ukrajiny“ (*Раритетний фітоценофонд західних регіонів України*, 2004), „Užanský prírodný národný park“ (*Ужанський природний національний парк*, 2008), „Historické a etnicko-kultúrne eseje zakarpatskej dediny Krychevo“ (*Історичний та етнокультурний нарис закарпатського села Кричова*, 2014). V poslednej z nich opísal na príklade rodnej dediny politické, sociálne a ekonomické podmienky poľnohospodárov v Zakarpatí.

Stepan Stojko viedol viaceré záverečné práce a pod jeho vedením vzniklo aj 12 dizertačných prác. Aktívne sa zúčastňuje mnohých domácich i zahraničných vedeckých konferencií. Kombinuje výuku s výskumnými činnosťami a to nielen na Ukrajine, ale aj v zahraničí, pričom podporoval a podporuje vedecké styky so zahraničnými univerzitami a vedecko-výskumnými pracoviskami. Prednášal napríklad na Agronomickej univerzite vo Viedni, Technickej univerzite vo Zvolene, Mendlovej poľnohospodárskej a lesníckej univerzite v Brne, Univerzite v Ulme, Botanickom ústave Akadémie vied Českej republiky v Prahe, Univerzite Loranda Eötvösa v Budapešti, Univerzite v Kolíne a pod.

Jubilant je členom vedeckej rady Fakulty geografie Ľvovskej Národnej Univerzity Ivana Franka (špecializácia „Fyzická geografia“). V roku 1993 bol zvolený za riadneho člena Ukrajinskej akadémie lesníckych vied i Ukrajinskej akadémie ekologických vied, je čestným členom Ukrajinskej botanickej spoločnosti a od roku 2006 je členom vedeckej spoločnosti Tarasa Ševčenka. Stepan Stojko získal za svoje aktivity viacero významných ocenení. Okrem iného je laureátom štátnej ceny Ukrajiny za vedu a technológiu (2005) a prezident Ukrajiny Viktor Juščenko mu v roku 2010 udelil vyznamenanie „Za zásluhy“ tretieho stupňa. V roku 1991 získal zlatú medailu P. J. Lenného Nadácie J. W. Goetheho a za vedeckú prácu pri štúdiu lesných ekosystémov Karpát i aktivity v oblasti ochrany prírody udelila Vedecká rada

Technickej univerzity vo Zvolene profesorovi Stojkovi v roku 1994 čestný titul „Doctor honoris causa“.

Jubilant spolupracoval a spolupracuje s mnohými osobnosťami vedy z celého sveta, napríklad s V. N. Sukačevom, O. L. Beľgardom, G. V. Krylovom, A. Zlatníkom, E. Hadačom, T. Simonom, S. Michalikom, T. Winnickým, K. Zarzyckim, vrátane slovenských kolegov a priateľov, Ivanom Vološčukom, Ladislavom Paulem, Jánom Terrayom a ďalšími.

Profesor Stojko okrem ukrajinského jazyka aktívne ovláda aj český, slovenský, maďarský a poľský jazyk, čiastočne hovorí nemecky a anglicky, šesť rokov v škole študoval klasickú latinčinu. Napriek pokročilému veku pokračuje vo vedeckej práci, aktívne sa zúčastňuje viacerých konferencií.

Vážený a milý jubilant,

Vaša tvrdá práca, duševná sviežosť, múdrosť, súcit a láskavosť v ľudských vzťahoch sú príkladom hodným nasledovania. Pri Vašom vzácnom životnom jubileu Vám želáme hodne zdravia, šťastia, duševnej sviežosti i rodinnej pohody. Nech Vám čo najdlhšie vydrží Váš neutíchajúci optimizmus i neuhastiteľná energia.

„Mnohaja blahija lit!“